

הקרב על הקוטב: המקום הכי קר הפך ללוהט

פרובוקציות מתחת למים, תרגילים צבאיים ענקיים ומתיחות הולכת וגואה. יותר ויותר מדינות לוטשות עיניהן אל עבר הקוטב הצפוני עתיר המשאבים. רוסיה בחזית המרוץ, אבל היא ממש לא לבד. האם אנחנו בדרך למלחמה קרה נוספת?

הקוטב הצפוני הוא לא רק מקום קר, אלא גם מקום שבו מתנהלת מלחמה גלויה. רוסיה, ארצות הברית, צרפת, גרמניה, סין ויפן – כל אחת מהמדינות הללו היא בעלת עניין משמעותי בקוטב הצפוני. הסיבה? המשאבים. בקוטב הצפוני ישנן מאגרות עצומות של נפט, גז, מים מתוקים ונחושת. בנוסף, הקוטב הצפוני הוא גם אחד האזורים האחרונים שאינם מיושבים, ולכן הוא נחשב לאחד האזורים האחרונים שבהם ניתן יהיה למצוא טבעת פרא.

למי שייך הקוטב הצפוני? התשובה הפשוטה היא לאף אחד, כך לפחות טוען החוק הבינלאומי. נראה אתכם אומרים את זה בפניו של נשיא רוסיה ולדימיר פוטין.

הקוטב הצפוני, אותו אזור הנתפס עבורנו כמקום הקפוא בקצה העולם, הפך לסלע מחלוקת עבור מספר מדינות, בהן קנדה, נורבגיה, דנמרק, ארצות הברית ורוסיה, התובעות בעלות עליו או על חלקים ממנו. החוק קובע כי למדינות הללו יש בעלות רק על החלק של האוקיינוס הנמצא עד 370 קילומטרים מחופיהן, אבל לא כולן מסתפקות בכך. את יריית הפתיחה ירו הרוסים לפני יותר מעשור כשנעצו בקרקעית האוקיינוס דגל עשוי טיטניום – והזניקו למעשה את המרוץ לקוטב.

חייל רוסי בלב הקוטב (צילום: AP)

(<https://images1.ynet.co.il/PicServer5/2019/06/02/9282999/9282975099893640360no.jpg>)

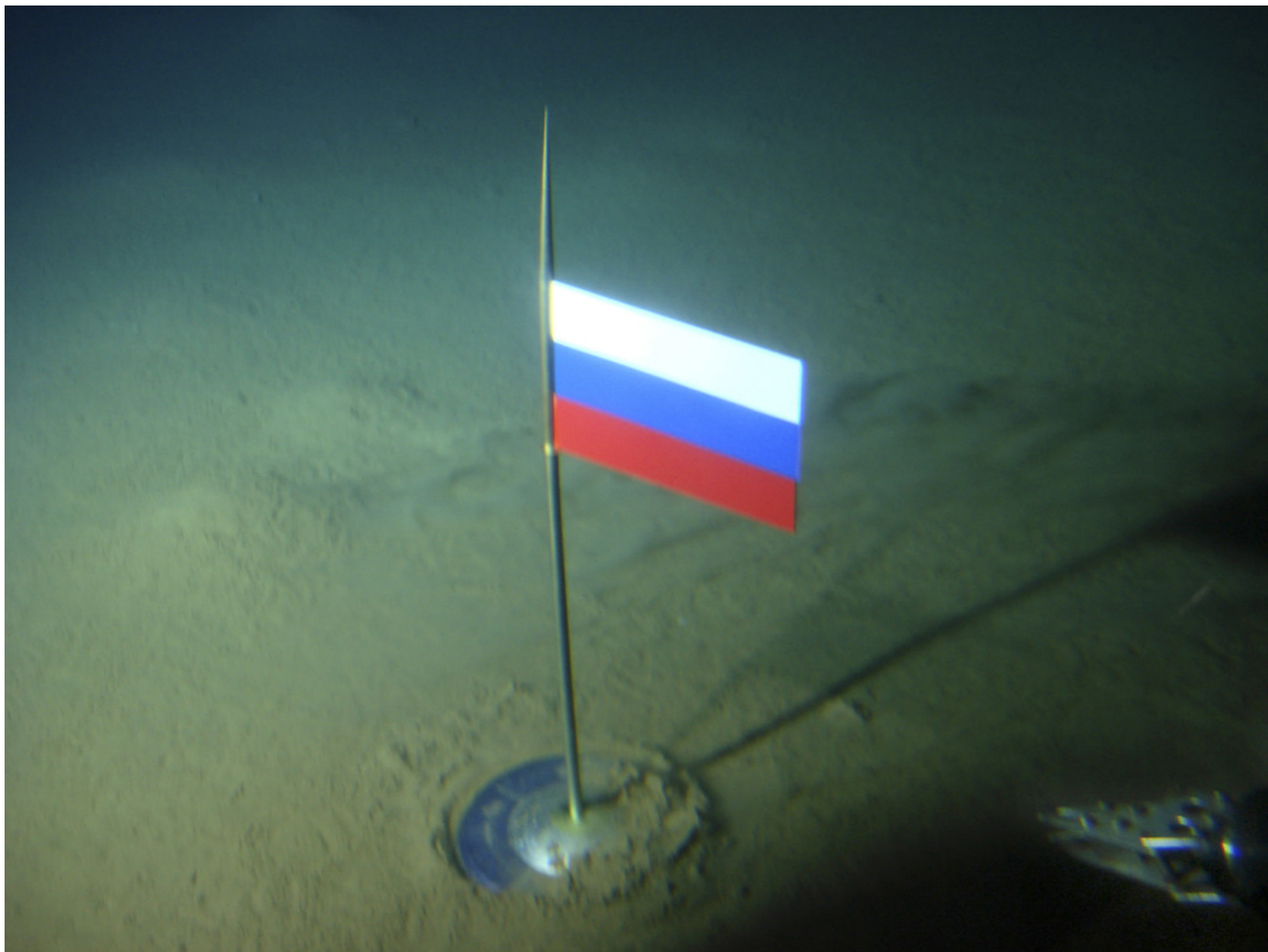

מזחלת שלג של צבא רוסיה בקוטב (צילום: AP)

(<https://images1.ynet.co.il/PicServer5/2019/06/02/9283001/928297601000100980652no.jpg>)

למדינות המתחרות על הקוטב יש בהחלט על מה להיאבק. כבר בתחילת המאה ה-19 אותרו באזור משאבים מינרליים ואוצרות טבע הנמצאים מתחת לקרקעית הים. מדובר בעיקר בנפט, אבל על פי הערכות ייתכן שגם פחם, יהלומים, אורניום, פוספט, ניקל, פלטינה ומינרלים יקרים אחרים. על פי מדד של המכון הבריטי המלכותי לעניינים בינלאומיים, האזור הארקטי (האזור הגאוגרפי שבו מצוי הקוטב הצפוני) יכול להכיל עד 90 מיליארד חביות של הזהב השחור, נפט, ו-47 טריליון מטרים מעוקבים של גז טבעי. הערכות של המכון הגיאולוגי האמריקני מדברות על כך ש-30% מהגז הטבעי הבלתי ידוע בעולם נמצאים באזור, ו-13% מהנפט.

אם תהיתם למה המתיחות סביב הבעלות על הקוטב עולה דווקא בשנים האחרונות, הסיבה נעוצה בשינויי האקלים. "השינויים הללו גורמים לנסיגת הקרח בקוטב, ולכן גם לצמצום השטח היבשתי. נסיגת הקרח חושפת יותר מים וטריטוריה הפנויים לניצול ולגישה, בראש ובראשונה שדות נפט וגז טבעי. לכן, כתוצאה מכך, המדינות השכנות לקוטב (כולל רוסיה וארה"ב) מנסות לנצל את השינויים הגיאוגרפיים לטובתן", מסביר ד"ר עמנואל נבון, מרצה ליחסים בינלאומיים באוניברסיטת תל אביב ובמרכז הבינתחומי הרצליה, ומוסיף בהקשר זה: "לפי מספר הערכות, כמעט שלא תהיה קרה בקוטב הצפוני בחודשי הקיץ החל משנת 2035, דבר שיאפשר לספינות להפליג במקומות שעד עכשיו היו חסומים. יהיו לכך השלכות גם על הסחר העולמי, ייפתחו נתיבים חדשים. כיום, חברות מטענים המשתמשות בנתיבי ים צפוניים צריכות לשלם לרוסיה, אך עם נסיגת הקרח, אזורים שלמים עשויים להפוך למים בינלאומיים".

דגל רוסיה בקוטב. פרובוקציה מתוכננת היטב (צילום: AP)

(<https://images1.ynet.co.il/PicServer5/2019/06/04/9287898/928789701000100980733no.jpg>)

המחלוקת הבינלאומית שיוצר האזור המבוקש ועתיר המשאבים הביאה להקמת המועצה הארקטית, שבה חברות חמש המדינות התובעות בעלות טריטוריאלית, ובנוסף גם פינלנד, שוודיה ואיסלנד המשמשות מדינות משקיפות.

מסעיר את האנושות כבר מאות שנים

האזור הארקטי היה מיושב בבני אדם ככל הנראה כבר לפני כ-30 אלף שנה, בעיקר סביב האי הענק גרינלנד. בין 1818 ל-1845 הצי הבריטי שלח משלחות מחקר לחפש אחר נתיבים ימיים אפשריים לאזור. בסופו של דבר היו אלו האמריקאים שהגיעו ראשונים לאזור הארקטי. ב-1867 רכשה ארצות הברית את אלסקה מרוסיה ב-7.2 מיליון דולר, והגבירה את מעבר האוניות באזור. "מי שנותרה מחוץ למשוואה הייתה האוכלוסייה האינדיאנית, עמים אסקימואים שחיו באזור", מסביר ניר לויטן, דוקטורנט בתוכנית לניהול ויישוב סכסוכים ומו"מ באוניברסיטת בר אילן. "המעצמות לא טרחו לעדכן אותם במעבר הבעלות ממדינה למדינה. דווקא בשנים האחרונות חלה התעוררות של האוכלוסיות המקומיות, המתארגנות למען זכויות מקרקעין ואוטונומיה. הדוגמה הבולטת ביותר היא של גרינלנד, שעתידיה לקבל עצמאות מלאה מדנמרק וכבר מנהלת ממשל מקומי באופן עצמאי".

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, האזור הארקטי הפך לבעל חשיבות אסטרטגית. בעלות הברית השתמשו בו להעברת אמצעי לחימה ואספקה והקימו תחנות מזג אוויר – שבהן ניסו הגרמנים לחבל. גם במהלך המלחמה הקרה בין ארצות הברית לברית המועצות היה לאזור הארקטי תפקיד. תחנות רדאר רבות נבנו ברחבי השטח, ואנשי צבא נכחו במקום. דנמרק, הריבון של גרינלנד, התירה לארצות הברית להקים בה בסיס חיל אוויר אסטרטגי – מה שרק הגביר את המתח בין האמריקאים לסובייטים.

הרבה משאבים ועניין בתוך כל הלבן הזה (צילום: AP)

(<https://images1.ynet.co.il/PicServer5/2019/06/02/9282994/928297401000100980648no.jpg>)

מה שהופך את סוגיית הגבולות למורכבת יותר הוא עניין המעברים הימיים. קנדה למשל טוענת לבעלות על חלק מהשטחים הימיים שבהם עוברים המעברים, בעוד ארה"ב טוענת כי מדובר במעברים בינלאומיים הצריכים להיות פתוחים ללא דמי מעבר. ארה"ב היא כמובן בעלת אינטרס בעניין – היא חוששת מתקדים משפטי שיקבע בעלות של מדינה מסוימת על מעבר ימי, יגביר את התביעות לשליטה על מעברים ימיים במקומות אחרים ויסכן את התנועה החופשית של הצי האמריקאי בחלקים אחרים של העולם.

תרגיל עם 50 אלף חיילים

ארה"ב הזניחה מעט את שאיפותיה באזור הארקטי במאה ה-21. מתקפת הטרור של 11 בספטמבר 2001 הפנתה את תשומת לב האמריקאית למזרח התיכון ולאסיה – בין השאר על חשבון האזור הארקטי. בה בעת, הרוסים דווקא חידשו את פעילותם הצבאית באזור. "בשנים האחרונות חלה עלייה חדה בפעילות הצוללות של רוסיה ובבניית חיל הים שלה – החל מלוחמה אלקטרונית ועד לתקיפה מדומה של אוניות מערביות במים בינלאומיים", אומר לויטן. דבר נוסף שמשחק לטובת הרוסים הוא בחירתו של דונלד טראמפ לנשיאות ארה"ב. טראמפ מרכז את מאמציו במדיניות הפנים אמריקאית באופן מוצהר, על חשבון מדיניות החוץ. "פוטין ורוסיה פשוט מנצלים זאת", מסביר ד"ר נבון. "למרות זאת, טראמפ נתון ללחצים מצד מדינות נאט"ו שלא לאפשר לרוסיה לעשות ככל העולה על רוחה בקוטב".

השאיפות הרוסיות באזור הארקטי עצומות. "במקרה של עימות צבאי, רוסיה תסגור את הגישה לשטחים גדולים בקוטב הצפוני – כדי להגן על צי הצוללות הגרעיני שלה, זה שמבצע ירי תגובה אם רוסיה תותקף גרעינית. התוכנית האסטרטגית הזו כוללת גם שליטה בסבאלברד, ארכיפלג נורבגי שממוקם ממש ליד הקוטב הצפוני", אומר לויטן.

בשנים האחרונות הרוסים מאיישים מחדש בסיסים סובייטיים ישנים בקוטב, כמו למשל הבסיס באי קוטנלי שננטש ב-1991 אחרי התפרקות ברית המועצות. כיום נמצא במקום בסיס "התלתן הצפוני", שבו שוהים כמה מאות חיילים האחראים על תחזוקת מתקני המעקב האוויריים והימיים ועל מערכות ההגנה בחוף – טילים נגד ספינות למשל. בקרמלין החלו אף לבחון הצבת טילי S-400 מהדור החדש באזור, צעד שנחשב לחריג. "הצבת מערכות חדישות ומתקדמות מסוג S-400 זו ללא ספק הפגנת כוח, אך העבר מלמד שגם בחצי האי קרים ובמזרח אוקראינה רוסיה החליטה לפעול באופן חריג, ונענשה בסנקציות כלכליות שהיוו מחיר כבד מאוד עבורה מכיוון שהכלכלה הרוסית נחשבת לחלשה בהשוואה לסינית או לאמריקאית", אומר ד"ר נבון.

בדרך לקוטב? מערכת S-400 (צילום: רויטרס)

(<https://images1.ynet.co.il/PicServer5/2019/04/17/9192201/91921956941297640360no.jpg>)

הפעילות באזור הארקטי היא חלק ממדיניותו של פוטין להחזיר את רוסיה למעמד בכיר במערכת הבינלאומית. לרוסיה יש כיום יותר בסיסים צבאיים בחוג הארקטי מלכל מדינה אחרת, והיא ממשיכה לחזק את יכולותיה שם.

רוסיה כאמור אינה המדינה היחידה המפגינה עניין בקוטב. גם ארה"ב, קנדה, דנמרק וסין לוטשות את עיניהן לאזור. מי שהגדילה לעשות היא נורבגיה, שערכה באוקטובר האחרון תרגיל צבאי נרחב עם 50 אלף חיילים, 65 אוניות ו-250 מטוסים מ-31 מדינות, שהתפרשו לאורך מאות קילומטרים מגבול נורבגיה עם רוסיה ולאורך כל האזור הארקטי. לויטן מספר כי בעשור האחרון התמרונים האוויריים של רוסיה לצד חופי נורבגיה גדלו פי חמישה. מי שנגררה בעל כורחה למתיחות הזו היא שבדיה. "השבדים חוששים מפני התוקפנות הרוסית, ומחפשים אחרי צוללות רוסיות שחדרו למים הטריטוריאליים שלה", אומר לויטן.

האם נוכח המתיחות ההולכת והגוברת אנחנו עומדים בפני מלחמה קרה שנייה? לויטן טוען כי המלחמה הזו כבר מתרחשת מתחת לפני השטח, ומשפיעה לא רק על האזור הארקטי. בניגוד אליו, ד"ר נבון טוען כי "לא תתקיים מלחמה על בסיס ההתרחשויות בקוטב. רוסיה לא תסתכן בסנקציות מצד המערב. מעבר למתיחות הקיימת בין המדינות – אני לא צופה מלחמה בסבירות גבוהה".

צוללת של צבא רוסיה בקוטב (צילום: AP)

(<https://images1.ynet.co.il/PicServer5/2019/06/02/9282986/928297201000100980660no.jpg>)

לפי שעה רוסיה אינה מפירה את הריבונות הנורבגית. עם זאת, הנורבגים לא מסתכנים, ובמרכז צבאי המכונה "הזאב" הם צופים ומאזינים לכלי טיס המרחפים סביב המדינה. במקביל, טייסות נורבגיות מבצעות סיורים רחבים על פני שטחי האוקיינוס ולאורך 110 הקילומטרים של הגבול שחולקות רוסיה ונורבגיה. כל המידע שנאסף מועבר לנאט"ו, הברית הצבאית של מדינות אירופה וצפון אמריקה. ראש זרוע המודיעין הצבאי של נורבגיה חשף כי מדינתו תיעדה תקיפות דמה של מטוסים רוסים על מתקנים צבאיים מרכזיים בנורבגיה ועל אוניות מלחמה של נאט"ו. הרוסים גם הואשמו בחבלה ברשתות סלולריות וברשתות GPS בסקנדינביה ובאזור הבלטי, ובמרץ האחרון אף דווח כי מטוסים רוסיים ערכו תמרונים מעל מתקני מודיעין נורבגיים, מה שגרם לעלייה ניכרת במתח בין נאט"ו לקרמלין.

"המתיחות על השליטה באזור מובילה את רוסיה להתנגשות לא רק עם המדינות הנורדיות ועם ארצות הברית, אלא גם לתחרות מול סין, שפרסמה לאחרונה מסמך מדיני רשמי ראשון לגבי כוונותיה באזור הארקטי", אומר לויטן. המסמך המדובר מכונה "הספר הלבן למדיניות באזור הארקטי", וכולל הבטחות לכיבוד טריטוריה, ריבונות, זכויות, חוקי המשפט הבינלאומיים ותקנות האו"ם. סין טוענת כי באמצעות שיתוף פעולה, כל הצדדים ייצאו מנצחים וייהנו מהאזור.

סין מעוניינת לנצל את הקוטב בין השאר לשיפור התקשורת האינטרנטית בינה לבין אירופה. בתקופה זו מתנהל משא ומתן ראשוני על הקמת כבל באורך 10,500 ק"מ, שיעבור דרך האזור הארקטי ויסייע באבטחת מעבר הנתונים המהיר בין אירופה לסין. כחלק מהאופרציה, סין משקיעה בשוודיה וחברות סיניות פועלות להרחבת נמל לייסקייל בצפון העיר גטבורג. סין גם חתמה על מזכר הבנות עם גרינלנד שנכנס לתוקף במאי 2016, על הגדלת רשתות המחקר וחילופי המידע ביניהן.

נראה שבעתיד הקרוב, הקוטב הצפוני יעורר עניין רב ורגשות עזים. רק ימים יגידו אם ההתפתחויות האחרונות בגזרה הן לא יותר מהפגנת כוח רוסית טיפוסית - או מהלכים שעלולים לדרדר את המצב למלחמה קרה נוספת.

(https://popup.taboola.com/he/?template=colorbox&utm_source=yynet-yynet-&utm_medium=referral&utm_source=yynet-yynet-&utm_medium=referral)
(Promoted Links (https://popup.taboola.com/he/?template=colorbox&utm_source=yynet-yynet-&utm_medium=referral&utm_source=yynet-yynet-&utm_medium=referral))

(http://channel22.co.il/contrast/?utm_source=taboola&utm_medium=referral)

עיצוב בבירה: קונטרסט תפתח סניף ענק במתחם העיצוב החדש דיזיין סיטי ...
Channel22

(http://channel22.co.il/contrast/?utm_source=taboola&utm_medium=referral)